

Ramowa Dyrektywa Wodna: Strategia wdrażania

Teresa Błaszczak

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie, Poland

Abstract

The EG Water Framework Directive: The Implementation Strategy. One of the main objectives of the Polish water management strategy was to adopt the European Union water policy. This policy was included in the directive commonly called the Water Framework Directive (WFD). The provisions of the WFD were incorporated into Polish law and they are currently being implemented in accordance with the timetable provided in this directive. All of the key activities outlined for EU member states were put into practice in Poland in 2003 and 2004; river basin districts including cross-border districts were designated; authorities responsible for WFD implementation were determined. Status review reports were drawn up for the river basin districts. These reports dealt inter alia with the following: identifying categories of Polish waters, the typology of those waters, reference conditions for particular water types, defining water bodies as basic units for water management, and the identification of significant pressures and assessment of their impacts on river basin districts. Economic analyses in connection with water management were also carried out. These analyses were designed to determine the rate of recovery for the cost of water services. This, in turn, was deemed to provide the basis for identifying further measures to be taken, with the aim of achieving full cost recovery by 2010. A register of protected areas was prepared, which is mentioned in the WFD. The implementation of the WFD in Poland is also tied to the implementation of other tasks in order to fulfill the requirements of the so-called WFD daughter directives such as the directive on urban wastewater treatment, the directive on water protection from contamination with agricultural nitrates, and directive on the dumping of hazardous substances. During the implementation of the WFD many problems had to be overcome. This, in turn, has greatly facilitated the process of developing the principles of water management strategy in Poland.

Kurzdarstellung

Die Wasserrahmenrichtlinie: Strategie der Implementierung. In Polen ist die Strategie für Wasserwirtschaft erarbeitet worden, die die Umsetzung der Wasserpolitik der Europäischen Union als eines ihrer Hauptziele zugrunde gelegt hat. Diese Politik wurde in einer Richtlinie erfasst, die gewöhnlich die Wasserrahmenrichtlinie (WRRL) genannt wird. Die Festlegungen der WRRL wurden ins polnische Recht aufgenommen und werden nach einem Zeitplan, der in der Richtlinie vorgesehen ist, umgesetzt. In Polen wurden sämtliche grundlegende Tätigkeiten realisiert, die zur Ausführung in den Jahren 2003 und 2004 durch die Mitgliedstaaten der EU vorgesehen waren. Es wurden Einzugsgebiete ausgewiesen, einschließlich ihrer internationale Gebiete, sowie die Entscheidungsträger genannt, die für die Umsetzung der WRRL zuständig sind. Es wurden Charakteristika der Einzugsgebiete erstellt, in deren Rahmen u.a. folgendes festgelegt wurde: Kategorien der Gewässer in Polen und ihre Typologie, Referenzbedingungen für einzelne Gewässertypen, einheitliche Gewässerteile als Haupteinheiten für die Gewässerbewirtschaftung und wesentliche Pressionen einschließlich ihrer Auswirkung auf das Einzugsgebiet identifiziert. Darüber hinaus wurde eine ökonomische Analyse für die Gewässerbewirtschaftung für die Ermittlung der Kostenerstattung der Wasserdienstleistungen erstellt, um die Grundlagen für die Festlegung weiterer Maßnahmen eine vollständige Erstattung dieser Kosten bis zum 2010 zu erreichen. Es wurde auch ein Register der Schutzgebiete erarbeitet, das ebenfalls ein Bestandteil der WRRL ist. Die Umsetzung der WRRL in Polen ist auch mit der Realisierung anderer Maßnahmen verbunden, um die Anforderungen der sog. Töchter - Richtlinien der WRRL, u.a. der Richtlinie über Kommunalabwasser, über Verunreinigung mit Stickstoffverbindungen aus

landwirtschaftlichen Quellen und der Richtlinie über gefährliche Stoffe zu erfüllen. Bei der Umsetzung der WRRL mussten zahlreiche Probleme überwunden werden, was zum Aufbau von Prämissen und einer Strategie für Wasserwirtschaft in Polen wesentlich beigetragen hat.

1 Wstęp

Strategia wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej w Polsce nie ma granic administracyjnych co oznacza, że nie można mówić o takiej strategii w obrębie województwa ani żadnej innej struktury administracyjnej. Jest ona jednym z głównych celów strategicznych innej większej strategii – strategii gospodarki wodnej w Polsce.

Głównymi celami tej strategii są:

- wdrożenie polityki wodnej Unii Europejskiej
- zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego kraju oraz zapobieganie skutkom suszy
- usprawnienie gospodarowania majątkiem Skarbu Państwa związanym z zasobami wodnymi
- uspołecznienie procesu decyzyjnego w zakresie gospodarki wodnej, co wymaga przebudowy i udoskonalenia systemów instytucjonalnych, prawnych i finansowych.

Wdrożenie polityki wodnej Unii Europejskiej rozpoczęto w Polsce już w trakcie przygotowań do członkostwa. W wyniku negocjacji z Unią Europejską podjęto szereg zobowiązań i rozpoczęto ich realizację zgodnie z harmonogramem zawartym w Narodowym Programie Przygotowań do Członkostwa (NPPC).

Strategia wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej wchodzi w zakres wdrożenia w Polsce polityki wodnej Unii Europejskiej. Wdrożenie tej polityki to przede wszystkim transpozycja dyrektywy z dnia 23 października 2000 r. nr 2000/60/EC ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (tzw. Ramowej Dyrektywy Wodnej) do polskiego systemu prawnego. Ustalenia tej dyrektywy zostały w Polsce przetransponowane głównie do takich ustaw jak:

- ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r o odpadach,
- ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków wraz z rozporządzeniami wykonawczymi do tych ustaw.

2 Kluczowe działania w zakresie wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej

2.1 Wyznaczenie obszarów dorzeczy

Do roku 2003 r., zgodnie z ustaleniami RDW, wyznaczono w Polsce pojedyncze dorzecza a następnie przyporządkowano je do obszarów dorzeczy i wskazano kompetentne władze dla tych obszarów.

Wyznaczone obszary dorzeczy to: Obszar Dorzecza Wisły i **Obszar Dorzecza Odry**.

Obszary dorzeczy podzielono następnie na regiony wodne – po cztery w każdym obszarze dorzecza. Regiony wodne w obszarze dorzecza Wisły to: region wodny Małej Wisły, Górnej Wisły, Środkowej Wisły i Dolnej Wisły. Regiony wodne w obszarze dorzecza Odry to: region wodny Górnej Odry, Środkowej Odry, Warty i **Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego**. Zarządzanie wodami w tych regionach wodnych powierzono dyrektorom regionalnych zarządów gospodarki wodnej odpowiednio w: Gliwicach, Krakowie, Warszawie, Gdańsku, Wrocławiu, Poznaniu i w Szczecinie. Dyrektor RZGW w Gliwicach zarządza dwoma regionami wodnymi: Małej Wisły i Górnej Odry.

Obszar dorzecza Odry w którym położone jest województwo zachodniopomorskie - jest w znaczącej części międzynarodowym obszarem dorzecza. W skład międzynarodowej części tego obszaru wchodzi: dorzecze Odry, Zalew Szczeciński wraz ze zlewniami jego bezpośrednich dopływów oraz wschodnia część Wyspy Uznam i zachodnia część Wyspy Wolin.

2.2 Kompetentne władze do spraw wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej

Zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne organami właściwymi w sprawach gospodarowania wodami są:

1. minister właściwy do spraw gospodarki wodnej,
2. Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej - jako centralny organ administracji rządowej, nadzorowany przez ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej,
3. dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej - jako organ administracji rządowej niespolonej, podlegający Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej,
4. wojewoda,
5. organy jednostek samorządu terytorialnego.

Aktualnie Minister właściwy do spraw gospodarki wodnej (funkcję tą sprawuje obecnie Minister Środowiska) działa również w imieniu Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, którego powołanie odroczone do końca 2005 r. Minister ten jest więc głównym organem odpowiedzialnym za realizację zadań wynikających z wdrożenia Ramowej Dyrektywy Wodnej w Polsce. On też sprawuje nadzór nad działalnością Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej.

Dyrektorzy Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej (RZGW), odpowiedzialni są za gospodarowanie wodami w regionach wodnych wydzielonych w Obszarze Dorzecza na podstawie kryterium hydrograficznego. Prowadzą w tym zakresie współpracę z właściwymi terytorialnie organami administracji rządowej i samorządowej.

Za wdrożenie niektórych zadań tej dyrektywy odpowiedzialny jest również Minister właściwy do spraw gospodarki morskiej (funkcję tą sprawuje obecnie Minister Infrastruktury).

Do jego zadań należą sprawy transportu morskiego, portów i przystani morskich, w tym infrastruktury portowej oraz sprawy transportu wodnego śródlądowego. Sprawuje on również nadzór nad działalnością Urzędów Morskich oraz Urzędów Żeglugi Śródlądowej.

2.3 Charakterystyka obszarów dorzeczy

Charakterystyka wyznaczonych obszarów dorzeczy w Polsce została dokonana zgodnie z zapisami art. 5, art. 6 i zał. II, III i IV Ramowej Dyrektywy Wodnej. Całość zagadnienia zgodnie z harmonogramem wdrażania RDW została przeprowadzona do 22 grudnia 2004 r. a do 22 marca 2005 r. został w tej sprawie przedstawiony UE odpowiedni raport.

Charakterystyka obszarów dorzeczy jest ogólnym określeniem całego szeregu działań jakie zostały podjęte w tym zakresie. Do działań tych należy zaliczyć:

- podział obszaru dorzecza na kategorie wód powierzchniowych,
- typologię wód powierzchniowych z podziałem na kategorie wód,
- ustalenie warunków referencyjnych odpowiednich dla poszczególnych typów wód powierzchniowych,
- podział obszaru dorzecza na jednolite części wód powierzchniowych i podziemnych,
- identyfikacja znaczących presji i ocena oddziaływań na obszarze dorzeczy,
- analizę ekonomiczną korzystania z wody w celu ustalenia stopnia zwrotu kosztów usług wodnych w obszarze dorzecza,
- rejestr obszarów chronionych.

2.3.1 Podział obszaru dorzecza na kategorie wód powierzchniowych

Zarówno w obszarze dorzecza Odry jak i w obszarze dorzecza Wisły wyróżniono wszystkie kategorie wód, o których mówi RDW. Są to: rzeki, jeziora, wody przejściowe, wody przybrzeżne oraz sztuczne i silnie zmienione części wód.

Podział wód powierzchniowych na kategorie jest ważny ze względu na cele środowiskowe wynikające z RDW jakie dla poszczególnych kategorii wód należy uzyskać do roku 2015 oraz

możliwości uzyskania przedłużenia terminu ich uzyskania, który uzależniony jest również od tego jaką kategorię wód stanowi dana część wód.

W tym miejscu warto też dodać, że jako woda przejściowa w Polsce został wyznaczony między innymi Zalew Szczeciński, natomiast Niemcy akwen ten po swojej stronie wyznaczyli jako woda przybrzeżna. Zgodnie z RDW przyjęcie różnych kategorii dla części tego samego akwenu jest możliwe do przyjęcia.

2.3.2 Typologia wód powierzchniowych i warunki referencyjne

Aktualnie w Polsce w ramach kategorii wód: rzeki, jeziora, wody przejściowe i wody przybrzeżne wyznaczono różne typy tych wód. I tak w ramach kategorii: rzeki – 26 typów wód, jeziora – 13 typów wód, wody przejściowe – 5 typów wód, wody przybrzeżne – 3 typy wód.

Typologię tę ustalono na podstawie kryterium abiotycznego ze względu na brak dostatecznych badań biologicznych wód. Traktowana jest ona jako typologia wstępna, którą należy uszczegółowić w dalszych etapach wdrażania prac wynikających z RDW.

Warunki referencyjne dla wyznaczonych kategorii i typów wód powierzchniowych wyznaczono zgodnie z postanowieniami zał. II RDW na podstawie aktualnie istniejących danych monitoringowych i literaturowych. Podobnie jak przy ustalaniu typologii wód – dane te nie były wystarczające do pełnego wyznaczenia tych warunków, stąd traktuje się je również jako warunki referencyjne wstępne.

2.3.3 Części wód (water body)

Ramowa Dyrektywa Wodna obejmuje wszystkie wody, w tym wody śródlądowe (wody powierzchniowe i wody podziemne), wody przejściowe i wody przybrzeżne (i dla stanu chemicznego również wody terytorialne, które mogą sięgać do 12 mil morskich od linii podstawowej morza).

Wszystkie te wody są dla celów wdrożenia dyrektywy przypisywane do jednostek geograficznych lub administracyjnych, w szczególności: dorzecze, obszar dorzecza i „część wód”. Ponadto, wody podziemne i pasy wód przybrzeżnych muszą być powiązane z dorzeczem (obszarem dorzecza). O ile dorzecze jest obszarem geograficznym związanym z systemem hydrologicznym, obszar dorzecza musi być wyznaczony przez Państwa Członkowskie UE zgodnie z dyrektywą jako „podstawowa jednostka gospodarowania wodami w dorzeczach”.

„Część wód” powinna być spójną tzw. podjednostką w dorzeczu (obszarze dorzecza), do której muszą mieć zastosowanie cele środowiskowe dyrektywy. Zatem głównym celem identyfikacji „części wód” jest umożliwienie dokładnego opisu ich stanu i porównanie go z celami środowiskowymi.

Wyznaczenie części wód powierzchniowych – rzeki

Po zakwalifikowaniu odcinków cieków do określonego typu, wyznaczeniu wód sztucznych i silnie zmienionych - dokonano ostatecznego podziału na jednolite części wód. Do warstwy mapy numerycznej rzek dołączono warstwę obszarów chronionych, mapę topograficzną Polski, mapę rozmieszczenia ujęć wody pitnej wód podziemnych i powierzchniowych, wód przeznaczonych do rekreacji, obszarów narażonych na szczególne zanieczyszczenie związkami azotu pochodzącymi ze źródeł rolniczych.

Posługując się wyżej wymienionymi materiałami oraz innymi dostępnymi np. pochodzącymi z właściwego Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej i Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych, wykorzystując wiedzę własną wykonawców wyznaczenia „części wód” wydzielono jednolite części wód na rzekach w wyznaczonych w Polsce obszarach dorzeczy. Klasyfikacji dokonywano zgodnie z wytycznymi RDW do wyznaczania typów i jednolitych części wód. Wydzielonej zgodnie z powyższymi zasadami jednolitej części wód, przypisywano kod oraz unikalną nazwę. Przy wyznaczaniu typów cieków przyjęto system A, który nie nakazuje wyznaczania

dla jednolitych części wód środków geometrycznych z określeniem długości i szerokości geograficznej. Zastąpiono je długością odcinków cieków każdej jednolitej części wód.

Całkowita liczba jednolitych części wód Obszaru Dorzecza Odry wynosi 1702 i zajmuje obszar 118 462 km². 326 jednolitych części wód położonych jest na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego.

Wyznaczenie części wód powierzchniowych – jeziora

Jednolite części wód jezior zostały wyznaczone w odniesieniu do zbiorników o powierzchni większej od 50 ha. Podstawą identyfikacji była Mapa Podziału Hydrograficznego Polski (IMGW, 2004) oraz liczne atlasy i katalogi jezior Polski. Zastosowano generalną zasadę, że jedno jezioro stanowi jedną jednolitą część wód, ponieważ dane umożliwiające zaliczenie jeziora do typu, a także dane o jakości wód dostępne są w odniesieniu do całego jeziora, a nie jego części. Ogółem wyznaczono 420 jednolitych części wód „jeziora” w Obszarze Dorzecza Odry z czego 112 położonych jest na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego.

Wyznaczenie części wód powierzchniowych – wody przejściowe i przybrzeżne

Jednolite części wód przejściowych i przybrzeżnych wyznaczono z uwzględnieniem wytycznych zawartych w podręczniku do określania typów wód i wyznaczania jednolitych części wód (Guidance on typology, reference conditions and classification systems for transitional and coastal waters - CIS working group 2.4 COAST)

Jednolite części wód przejściowych wyznaczono przede wszystkim z uwzględnieniem granic naturalnych zbiorników wodnych (zalewy) oraz na podstawie różnych typów, tam gdzie zbiornik wodny jako całość należy do jednej kategorii wód.

Jednolite części wód przybrzeżnych w pasie 1 Mm od linii podstawowej morza terytorialnego wyznaczono na podstawie ustalonych typów, z uwzględnieniem granicy pomiędzy dorzeczami Wisły i Odry. Biorąc pod uwagę efektywność zarządzania, wyznaczone jednolite części wód przynależą praktycznie w całości do jednego z 3 typów i nie dokonywano dalszego ich podziału. Ustalono także, że w miejscach gdzie zasięg wód przejściowych jest większy od 1 Mm lub wody przejściowe rozdzielają wody przybrzeżne, nie będą wyznaczane jednolite części wód przybrzeżnych.

W Obszarze Dorzecza Odry wydzielono 4 jednolite części wód przejściowych i 5 jednolitych części wód przybrzeżnych. Wszystkie te części wód położone są na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego.

Sumaryczna długość jednolitych części wód przybrzeżnych w Obszarze Dorzecza Odry wynosi 199,1 km, co stanowi 45,3% długości granicy morskiej w Polsce wynoszącej 440 km.

Wyznaczenie części wód powierzchniowych sztucznych i silnie zmienionych

a) Sztuczne jednolite części wód powierzchniowych w Obszarze Dorzecza Odry

Przyjmuje się, że sztuczna jednolita część wód to wody powierzchniowe powstałe w miejscu, gdzie wcześniej nie istniała jednolita część wód, a które nie powstały na skutek bezpośredniego fizycznego przekształcenia, przesunięcia lub zmiany granic istniejącej jednolitej części wód. Jeżeli działalność ludzka doprowadziła do powstania jednolitej części wód, to można ją wyznaczyć jako sztuczną.

Posługując się dostępnymi materiałami np. pochodzącymi z właściwego Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej, bądź Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych, ustalono te odcinki wód powierzchniowych, które uznano za sztuczne. Przy każdorazowym stwierdzeniu występowania wód sztucznych dokonywano stosownych zmian w tabeli atrybutów. Za wody sztuczne uznano kanały i niektóre rowy. Przepływowe odcinki cieków przebiegające przez sztuczne zbiorniki wodne przyjęto, że są wodami sztucznymi. Te wody powierzchniowe, które uznano za sztuczne stanowią odrębne jednolite części wód.

W granicach Obszaru Dorzecza Odry wyróżniono 96 sztucznych jednolitych części wód z czego 34 znajdują się na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego.

b) Silnie zmienione jednolite części wód rzek w Obszarze Dorzecza Odry

Przyjęto, że wody silnie zmienione to jednolite części wód, które uległy fizycznemu przekształceniu na skutek działalności człowieka, a przekształcenia fizyczne spowodowały zmiany hydromorfologiczne, które trzeba odwrócić dla osiągnięcia dobrego potencjału ekologicznego. Zmiany hydromorfologiczne wynikają z fizycznego przekształcenia jednolitej części wód.

Uznano, że 5 spośród 420 jezior Obszaru Dorzecza Odry objętych sprawozdawczością Unii Europejskiej i stanowiących odrębne jednolite części wód jest silnie zmienionych.

Na wodach przejściowych i przybrzeżnych nie stwierdzono występowania jednolitych części wód silnie zmienionych.

W Obszarze Dorzecza Odry wyróżniono 215 silnie zmienionych jednolitych części wód, z czego 5 to jednolite części wód jezior, 3 silnie zmienione części wód (rzeki) znajdują się na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego. Części wód jeziora na terenie tego regionu nie zostały wyznaczone jako silnie zmienione.

Wyznaczenie części wód podziemnych

W Polsce jednolite części wód podziemnych zostały wyznaczone przez Państwowy Instytut Geologiczny (wraz ze swoimi Oddziałami) w konsultacji z RZGW, GIOŚ i BGW.

Przy wyznaczaniu jednolitych części wód podziemnych korzystano z następujących warstw informacyjnych z dziedziny hydrogeologii: Atlas hydrogeologiczny Polski, Główne zbiorniki wód podziemnych [GZWP], Obszary ochronne GZWP, sieć punktów monitoringowych SOH [Stacjonarne obserwacje hydrogeologiczne] i MONBADA [monitoring jakości wód podziemnych – sieć krajową]. Korzystano jednocześnie z następujących warstw informacyjnych z dziedziny hydrologii, gospodarki wodnej oraz ochrony środowiska: obszary bilansowe, Podział hydrograficzny Polski [MPHP], gleby hydrogeniczne, parki narodowe, obszary Natura 2000, obszary zagrożenia związkami azotu.

W Obszarze Dorzecza Odry wydzielono 64 jednolite części wód podziemnych z czego 13 znajduje się na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego. Wszystkie wydzielone jednolite części wód znajdują się na obszarze Polski. Brak danych uniemożliwia wydzielenie jednolitych części wód podziemnych wychodzących poza granice Polski.

2.3.4 Identyfikacja znaczących presji i ocena oddziaływań na obszarze dorzecza

Obszar Dorzecza Odry charakteryzuje się zróżnicowanym poziomem zagospodarowania i zurbanizowania. Stan ten powoduje w konsekwencji zróżnicowanie wpływu działalności człowieka na środowisko we wszystkich praktycznie obszarach działalności gospodarczej, w tym między innymi rozwoju przemysłu, procesów wydobywczych, rolnictwa oraz powodowanych nimi procesów demograficznych i urbanizacyjnych.

Występowanie znaczących presji w odniesieniu do wód powierzchniowych jest zróżnicowane zarówno w ujęciu przestrzennym, jak i ze względu na pochodzenie i sposób odprowadzania zanieczyszczeń do wód w Obszarze Dorzecza Odry.

W Obszarze Dorzecza Odry wydzielonych jest 1702 (326) jednolitych części wód „rzeki”, z czego 556 (45) jednolitych części wód, czyli 32,7% (13,8%) zagrożonych jest ryzykiem niespełnienia celów Dyrektywy. Na stan ten wpływ mają znaczące presje zarówno ze źródeł punktowych, obszarowych jak i znaczących poborów wód.

Każda z jednolitych części wód rzek poddana została indywidualnej ocenie zagrożenia ze względu na trzy typy presji: z punktowych źródeł zanieczyszczeń, z obszarowych źródeł zanieczyszczeń oraz poborów wód dla celów gospodarczych i zaopatrzenia ludności.

W Obszarze Dorzecza Odry znajduje się:

- 556 (45) zagrożonych jednolitych części wód, co stanowi 32,7% (13,8%) ogólnej sumy wszystkich jednolitych części wód z obszaru dorzecza,
- 527 (88) potencjalnie zagrożonych jednolitych części wód, co stanowi 31% (27%) ogólnej sumy wszystkich jednolitych części wód z obszaru dorzecza,
- 619 (193) niezagrożonych jednolitych części wód, co stanowi 36,3% (59,2%) ogólnej sumy wszystkich jednolitych części wód z obszaru dorzecza.

Uwaga – liczby w nawiasach odnoszą się do Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego.

W celu identyfikacji zagrożonych jednolitych części wód „jeziora” w dorzeczu Odry analizie poddano 420 jeziora.

Na podstawie analizy bazy danych o jeziorach badanych w ramach monitoringu regionalnego ustalono, że w obszarze dorzecza Odry znajduje się:

- **78 jezior niezagrożonych**, co stanowi **18,6%** ogólnej sumy jezior w Obszarze Dorzecza Odry
- **267 jezior potencjalnie zagrożonych** (w tym 94 jeziora dotychczas nie badane), co stanowi **63,6%** ogólnej sumy jezior w Obszarze Dorzecza Odry
- **75 jezior zagrożonych** nieosiągnięciem celów, co stanowi **17,8%** ogólnej liczby jezior w Obszarze Dorzecza Odry

Podstawowym źródłem danych do przeprowadzenia analizy presji na jeziora polskie jest komputerowa baza danych o jeziorach badanych w ramach monitoringu regionalnego, a narzędziem oceny jezior pozostaje opracowany w latach 80-tych w Instytucie Ochrony Środowiska System Oceny Jakości Jezior (SOJJ).

W związku z charakterem dostępnych danych, możliwych do wykorzystania w krótkim czasie, największą uwagę poświęcono tym jeziorom, które są poddane najistotniejszej presji antropogenicznej, czyli są (lub były do niedawna) bezpośrednimi bądź pośrednimi odbiornikami ścieków.

Z uwagi na brak szczegółowych danych w zakresie presji i oddziaływań na jednolite części wód przejściowych i przybrzeżnych, wody te zaliczono do potencjalnie zagrożonych, które wymagają dalszych badań i analizy.

2.3.5 Znaczące presje na wody podziemne

Procedury wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej przewidują, że następnym krokiem po wyznaczeniu jednolitych części wód podziemnych jest ich wstępna charakterystyka. Obejmuje ona następujące elementy dla każdej jednolitej części wód podziemnych: dane geologiczne i hydrogeologiczne, dane dotyczące stanu ilościowego i jakościowego.

Powyższe dane stanowią podstawę do oceny stanu jednolitych części wód podziemnych w oparciu o kryteria ilościowe i chemiczne z końcową oceną „stan dobry” lub „stan słaby”. W kryterium ilościowym porównywane są wielkości dostępnych zasobów wód podziemnych w obrębie jednolitych części wód podziemnych z wielkościami poborów na tle trendu zmian zasobów. W kryterium chemicznym oceniana jest jakość wód w oparciu o istniejące klasyfikacje przy uwzględnieniu trendów zachodzących w czasie zmian chemicznych.

W odniesieniu do jednolitych części wód podziemnych o „stanie słabym” dokonuje się oceny stopnia ich zagrożenia nie spełnieniem wymogów Ramowej Dyrektywy Wodnej według kryteriów ogólnych zawartych w RDW.

Zgodnie z wytycznymi RDW, ocenie stanu zostały poddane wody podziemne występujące w warstwach wodonośnych, których własności hydrogeologiczne umożliwiają pobór wody na cele

komunalne z ujęcia o wydajności co najmniej 10m³/dobę lub umożliwiają przepływ znaczący dla kształtowania właściwych stosunków wodnych w ekosystemach bezpośrednio od wód podziemnych zależnych. Ocena stanu objęła zatem zarówno płytkie wody gruntowe związane z ekosystemem wód powierzchniowych i ekosystemami podmokłymi, jak i wody wgłębne, stanowiące aktualne lub potencjalne źródło zaopatrzenia komunalnego.

Ocena stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych w Obszarze Dorzecza Odry została dokonana dla wydzielonych 64 jednolitych części wód podziemnych. W wyniku przeprowadzonej oceny stan 51 jednolitych części wód podziemnych jest niezagrożony osiągnięciem dobrego stanu ilościowego lub chemicznego, natomiast stan 13 jednolitych części wód podziemnych określono jako słaby w tym: stan 7 jednolitych części wód podziemnych określono jako potencjalnie zagrożony, a stan pozostałych 6 jednolitych części wód podziemnych uznano za zagrożony i wytypowano do ustalenia obniżonych kryteriów ilościowych ze względu na zasięg i stopień antropogenicznej degradacji stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych lub ze względu na zasolenie uwarunkowane czynnikami naturalnymi.

2.3.6 Analiza ekonomiczna korzystania z wód

Analiza ekonomiczna korzystania z wód wykonana w roku 2004 to analiza wstępna, obejmująca obecny poziom zwrotu kosztów usług wodnych. Ramowa Dyrektywa Wodna, wprowadzając obowiązek opracowywania analiz ekonomicznych gospodarowania wodami, jednocześnie wprowadza zasadę pełnego zwrotu kosztów usług wodnych, która powinna być uwzględniona przy ustalaniu opłat za wodę.

Wykonana analiza ekonomiczna gospodarowania wodami dla Obszaru Dorzecza Odry jest wynikiem agregacji prac czterech regionalnych zarządów gospodarki wodnej: w Gliwicach, Wrocławiu, Poznaniu i Szczecinie. Dodatkowo każde RZGW wykonało opracowania analiz ekonomicznych w wydzielonych w poszczególnych regionach wodnych obszarach.

Wszelkie analizy sprowadzono w 2004 roku do działalności operatorów komunalnych, nie uwzględniono w tym zakresie odrębnie operatorów działających w sektorach rolnictwa i przemysłu. Obliczony stopień zwrotu kosztów usług wodnych należy traktować jako etap przejściowy, uwzględniający tylko zwrot kosztów finansowych, bez uwzględnienia (ze względu na brak wystarczających danych) na obecnym etapie, kosztów ekologicznych i zasobowych. Koszty ekologiczne określa się jako wielkość strat spowodowanych zanieczyszczeniem zasobów wodnych natomiast koszty zasobowe – są to koszty wynikające z utraty pewnych możliwości na skutek eksploatacji zasobów wodnych, przekraczającej zdolność do ich samoodtwarzania, czyli są to koszty ponoszone na zwiększenie retencji.

Sumarycznie w obszarze dorzecza Odry koszty operatorów wyniosły 3 179 004,1 tys. PLN, a przychody operatorów 2 860 936,5 tys. PLN. Sumaryczny wynik finansowy operatorów był ujemny i wyniósł 318 067,6 tys. PLN, procent zwrotu kosztów usług wodnych (operatorów wodociągowo-kanalizacyjnych) wyniósł 89,99%.

Natomiast w regionie wodnym Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego łączne koszty operatorów wyniosły 282 299,32 tys. PLN, a przychody operatorów 283 368,44 tys. PLN- sumaryczny wynik finansowy był dodatni i wyniósł 1 069,1tys. PLN, a procent zwrotu kosztów usług wodnych wyniósł 100,4%.

Na dodatni łączny wynik finansowy w tym regionie wodnym wpłynął znacząco dodatni wynik finansowy 32 z 95 przebadanych operatorów wodnych. Aż 63 z nich uzyskało ujemny wynik finansowy brutto co oznacza brak zwrotu kosztów usług wodnych u tych operatorów.

2.3.7 Rejestr obszarów chronionych

Zgodnie z art. 6 RDW Państwa Członkowskie UE zapewniają utworzenie rejestru lub rejestrów wszystkich obszarów leżących na obszarze dorzecza, uznanych za wymagające szczególnej ochrony

w ramach określonego prawodawstwa wspólnotowego, w celu ochrony znajdujących się tam wód powierzchniowych i podziemnych oraz dla zachowania siedlisk i gatunków bezpośrednio uzależnionych od wody. Zapewniają one ukończenie tworzenia takiego rejestru najpóźniej w ciągu czterech lat od dnia wejścia w życie RDW.

Rejestr obszarów chronionych wymagany na mocy art. 6 RDW, zawiera następujące rodzaje obszarów chronionych:

- a) obszary wyznaczone na mocy art. 7 RDW do poboru wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi;

Zgodnie z zaleceniami art. 7 RDW w Polsce wskazano wszystkie zasoby wodne użytkowane do poboru wody przeznaczonej do spożycia przez człowieka dostarczające średnio ponad 10 m³/dobę lub służące więcej niż 50 osobom, oraz zasoby wodne przewidziane do takich celów w przyszłości. Dla Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego, mając na uwadze powyższe kryteria sporządzono wykaz wód zawierający 1063 ujęcia wód podziemnych. W przypadku ujęć wód powierzchniowych w tym regionie wodnym znajdują się tylko 2 ujęcia wody służące zaopatrzeniu ludności, z czego jedno to podstawowe ujęcie wody zaopatrujące miasto Szczecin w wodę (ujęcie wody z jeziora Miedwie) oraz drugie działające obecnie jako ujęcie rezerwowe też dla miasta Szczecina (ujęcie z Kanału Kurowskiego).

- b) obszary przeznaczone do ochrony gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym;

Ekonomiczne (gospodarcze) znaczenie gatunków wodnych należy w tym przypadku interpretować jako istotny dochód wynikający z prowadzenia działalności gospodarczej (hodowla ryb, skorupiaków, mięczaków) stanowiący ważną pozycję w ekonomicznym bilansie obszaru dorzecza. Ta ważna pozycja prowadzić winna do konieczności ustanowienia takiego obszaru. Na podstawie przeprowadzonych analiz w regionach wodnych Obszaru Dorzecza Odry nie wyznaczono takich obszarów, w związku z powyższym rejestr obszarów chronionych dla Obszaru Dorzecza Odry nie zawiera obszarów chronionych z uwagi na występowanie gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym.

- c) części wód przeznaczone do celów rekreacyjnych, w tym obszary wyznaczone jako kąpieliska na mocy dyrektywy 76/160/EWG;

W regionie wodnym Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego zidentyfikowano 247 miejsc, które uznano jako wody powierzchniowe śródlądowe wykorzystywane do celów rekreacyjnych, a w szczególności do kąpieli. W wykazanych miejscach znajdują się kąpieliska zorganizowane (45), bądź zwyczajowe (202). Wykazane kąpieliska zorganizowane w znacznej większości posiadają ustalonego i określonego użytkownika, kąpieliska zwyczajowe takiego nie posiadają, choć znajdują się najczęściej na działkach należących do gmin bądź nadleśnictw.

Wykaz wód morskich obejmuje 40 miejsc rekreacji - wszystkie położone są w województwie zachodniopomorskim. Wszystkie są również użytkowane jako kąpieliska nadmorskie. Zostały one dopuszczone do użytkowania przez Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Szczecinie, posiadając wodę przydatną do kąpieli, zgodnie z rozporządzeniem MZ z 16 października 2002 r. w sprawie wymagań jakim powinna odpowiadać woda w kąpieliskach (Dz. U. Nr 183, poz. 1530).

- d) obszary wrażliwe na substancje biogenne, w tym obszary wyznaczone jako strefy wrażliwe na mocy dyrektywy 91/676/EWG (tzw. dyrektywy azotanowej) oraz obszary wyznaczone jako tereny wrażliwe na mocy dyrektywy 91/271/EWG (tzw. dyrektywy o ściekach komunalnych);

Dyrektywa azotanowa 91/676/EKG ma na celu zapobieganie zanieczyszczeniom wód przez związki azotowe pochodzące ze źródeł rolniczych. W tym celu Państwa Członkowskie musiały wyznaczyć wody zanieczyszczone tymi związkami bądź takie, które mogą być narażone na takie zanieczyszczenia w najbliższej przyszłości w razie niepodjęcia żadnych działań zapobiegawczych.

Obszary rolnicze, z których następuje spływ do wód i które, jak stwierdzono, mogą przyczyniać się do ich zanieczyszczenia, muszą zostać wyznaczone jako obszary szczególnie narażone. W obszarze dorzecza Odry wyznaczono łącznie 12 takich obszarów z czego jeden położony jest w Regionie Wodnym Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego – jest to obszar zlewni rzeki Płoni od źródeł do przekroju w km 13,8.

Dyrektywa 91/271/EWG dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych zobowiązuje państwa członkowskie Unii Europejskiej do wyposażenia wszystkich aglomeracji o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) większej od 2 tys. w systemy kanalizacyjne dla ścieków komunalnych oraz do zapewnienia biologicznego oczyszczania ścieków przed wprowadzeniem ich do wód, tak aby ścieki spełniały określone w dyrektywie wymagania dotyczące zawartości w nich substancji łatwo rozkładalnych biologicznie. Dyrektywa ta zobowiązuje również państwa członkowskie do zidentyfikowania obszarów, których wody są podatne (wrażliwe) na eutrofizację. Na obszarach uznanych za wrażliwe zgodnie z wymogami dyrektywy należy zastosować bardziej intensywne oczyszczanie ścieków z aglomeracji o RLM powyżej 10 tys. tj. oczyszczanie biologiczne z pogłębionym usuwaniem fosforu i azotu.

W celu realizacji zadań w zakresie wyposażenia aglomeracji w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków komunalnych został sporządzony zgodnie z ustawą Prawo wodne – Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Program ten został zatwierdzony przez Rząd RP w dniu 16 grudnia 2003 r. Dokument przygotowało Ministerstwo Środowiska. Zgodnie z programem do roku 2015 powinny zostać wybudowane, rozbudowane lub zmodernizowane oczyszczalnie ścieków komunalnych i systemy kanalizacji zbiorczej. Wg obecnej wersji programu w Polsce powinno zostać wybudowane ponad 1100 oczyszczalni (w tym oczyszczalnia ścieków komunalnych w Szczecinie) oraz ponad 21 tys. km kanalizacji zbiorczej. Ponieważ obecnie trwa aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych oraz prawne wyznaczenie aglomeracji (województwie przygotowują rozporządzenia w sprawie wyznaczenia aglomeracji na terenie danego województwa) – liczby te ulegną zmianie.

- e) Obszary przeznaczone do ochrony siedlisk lub gatunków, gdzie utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie, w tym właściwe stanowiska w ramach programu Natura 2000, wyznaczone na mocy dyrektywy 92/43/EWG oraz dyrektywy 79/409/EWG.

Rozporządzeniem z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313) Minister Środowiska wyznaczył takie obszary.

Polska w roku 2004 zgłosiła do Komisji Europejskiej również specjalne obszary ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory Natura 2000. Obszary ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory Natura 2000 nie zostały jeszcze formalnie wyznaczone przez Ministra Środowiska.

2.4 Inne działania konieczne do wdrożenia w Polsce polityki wodnej UE

Oprócz kluczowych działań zrealizowanych przez nasz kraj z zakresu wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej podjęto również realizację innych działań niezbędnych dla pełnego wdrożenia tej dyrektywy. Wśród działań już rozpoczętych, najistotniejsze to:

- realizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych powstałego w wyniku wdrożenia w Polsce dyrektywy 91/271/EWG wg stanu na dzień 07.2004 r. (tzw. Dyrektywy o ściekach komunalnych). Program ten został zatwierdzony w dniu 16 grudnia 2003 r. przez Radę Ministrów. Dokument ten został przygotowany przez Ministerstwo Środowiska, stosownie do postanowień ustawy Prawo wodne i określa on plan inwestycyjny w dziedzinie gospodarki wodno-ściekowej, jaki musi zostać zrealizowany przez Polskę, aby osiągnąć efekty ekologiczne określone w zobowiązaniach akcesyjnych wobec Unii Europejskiej. Zgodnie z założeniami program będzie poddawany aktualizacji. Proces pierwszej aktualizacji zakończył się na początku czerwca br.

- realizacja programów poprawy jakości wód przeznaczonych do zaopatrzenia ludności w wodę do picia powstałych w wyniku wdrożenia w Polsce dyrektywy 74/440/EWG. Programy te określają niezbędne do podjęcia działania w celu poprawy wód powierzchniowych przeznaczonych do spożycia. Na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego nie stworzono takich programów ze względu na fakt, że jedyne dwa ujęcia wód powierzchniowych wykorzystywane do spożycia posiadają odpowiednią kategorię wody.
- realizacja programów ochrony wód przed zanieczyszczeniami azotowymi ze źródeł rolniczych powstałych w wyniku wdrożenia w Polsce dyrektywy 91/676/EWG (tzw. Dyrektywy azotanowej). W Polsce zgodnie z podjętymi zobowiązaniami akcesyjnymi wyznaczono wody i obszary wrażliwe na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych. Obszary te stanowią 2 % powierzchni kraju. Na terenie Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego jako taki obszar wyznaczono zlewnię rzeki Płoni od źródeł do przekroju w km 13,8 obejmujący łącznie obszar o powierzchni 1098,7 km².
- realizacja zadań związanych z ograniczeniem odprowadzania do wód substancji niebezpiecznych z listy II do dyrektywy 76/464/EWG. Stworzono dla obszaru całego kraju program obejmujący zarówno działania inwestycyjne jak również działania organizacyjno-prawne.
- dostosowanie współpracy międzynarodowej w gospodarce wodnej do wymogów polityki wodnej UE. Działania te polegają głównie na dostosowaniu istniejących obecnie struktur współpracy międzynarodowej realizujących zawarte przez nasz kraj umowy o międzynarodowej współpracy.

Do działań rozpoczynających się w najbliższej przyszłości należą:

- stworzenie programów monitoringu wód w obszarach dorzeczy. Programy te zgodnie z harmonogramem Ramowej Dyrektywy Wodnej powinny powstać do 22 grudnia 2006 r. Za działanie to odpowiedzialny jest Główny Inspektor Ochrony Środowiska, który to działanie będzie realizował przy udziale Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Środowiska.
- wdrożenie zasady zwrotu kosztów usług wodnych – dyrektywa 2000/60/WE. Obecnie trwają intensywne prace nad ustaleniem stopnia zwrotu kosztów usług wodnych uwzględniającego również koszty zasobowe i koszty ekologiczne czego nie uwzględniono w analizie ekonomicznej wykonanej w 2004 r. Działania te powinny przygotować pełny obraz obecnej sytuacji w tym zagadnieniu i wskazać przyczyny braku pełnego zwrotu kosztów tych usług wodnych, co powinno pozwolić na przygotowanie programów w tym zakresie.
- realizacja programów działań ujętych w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy dla osiągnięcia celów środowiskowych.

3 Problemy związane z wdrażaniem RDW w Polsce

Najistotniejsze problemy jakie wynikły w trakcie wdrażania RDW w Polsce to:

- brak wystarczających danych (np. badań biologicznych wód) do ustalenia typologii wód i warunków referencyjnych stąd uznaje się je jako wstępne,
- brak wystarczających danych do pełnej oceny wpływu i oddziaływania na poszczególne części wód,
- brak wystarczającej obsady kadrowej realizującej zadania wdrażania RDW,
- problemy organizacyjne, finansowe i prawne.

Polska intensywnie pracuje nad rozwiązaniem zaistniałych problemów związanych z wdrażaniem RDW. Strategia rozwiązania problemów związanych z wdrażaniem RDW opiera się na strategii gospodarki wodnej w Polsce poprzez zawarte w niej rozwiązania organizacyjne, finansowe i prawne:

- rozwiązania organizacyjne – 4 warianty do ostatecznego wyboru jednego poprzez szeroko zakrojone uzgodnienia i konsultacje,

- rozwiązania finansowe – zapewnienie zwiększenia środków budżetowych na wdrażanie RDW poprzez zwiększenie dochodów budżetu w wyniku przyjęcia lepszych rozwiązań organizacyjnych,
- rozwiązania prawne – nowelizacja ustawy Prawo wodne co jest obecnie w fazie końcowej.

4 Współpraca w ramach wdrażania RDW

W ramach wdrażania RDW następuje intensywna współpraca zarówno na szczeblu krajowym jak i na szczeblu międzynarodowym. Współpraca na szczeblu krajowym następuje pomiędzy organami właściwymi w sprawach gospodarowania wodami i ich jednostkami w ramach realizacji zadań wynikających z wdrażania RDW. Duży wymiar osiąga ona w ramach realizowanych projektów związanych z wdrażaniem RDW a w szczególności takich jak:

- polsko-niemiecki projekt twiningowy „Wdrażanie Ramowej Dyrektywy Wodnej”,
- polsko-francuski projekt twiningowy „Kontynuacja wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej”,
- polsko-duński projekt „Wdrażanie Ramowej Dyrektywy Wodnej. Pomoc Regionalnemu Zarządowi Gospodarki Wodnej w Szczecinie”.

Współpraca w kwestii wdrażania RDW ma miejsce również na szczeblu międzynarodowym. W Obszarze Dorzecza Odry do najbardziej wyrazistych należy współpraca w ramach Międzynarodowej Komisji Ochrony Odry przed Zanieczyszczeniem i Międzynarodowej Komisji ds. Współpracy Na Wodach Granicznych. Do współpracy międzynarodowej związanej z wdrażaniem RDW zaliczyć należy też współpracę w ramach wyżej wymienionych projektów twiningowych.

5 Źródła informacji o wdrażaniu Ramowej Dyrektywy Wodnej w Polsce

Informacje o Ramowej Dyrektywy Wodnej i jej wdrażaniu można znaleźć na stronach internetowych Ministerstwa Środowiska pod adresami:

- www.mos.gov.pl
- <http://www.mos.gov.pl/dzw/>
- www.bgw.gov.pl
- www.mos.gov.pl/integracja_europejska/index.shtml

jak również na stronach internetowych Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Szczecinie pod adresem:

- www.rzgw.szczecin.pl
- www.bip.rzgw.szczecin.pl

Literatura

Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Instytut Ochrony Środowiska, Państwowy Instytut Geologiczny, Instytut Morski (2004): Typologia wód powierzchniowych i wyznaczenie części wód powierzchniowych i podziemnych zgodnie z wymogami RDW 2000/60/WE, Warszawa.

Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Ośrodek Monitoringu Jakości Wód (2004): Implementacja przewodnika metodycznego do Ramowej Dyrektywy Wodnej UE pt.: Guidance on analysis of pressures and impacts – identyfikacja znaczących presji i ocena oddziaływań na obszarze dorzecza Odry i Wisły, Warszawa, Katowice.

Ministerstwo Środowiska (2005): Raport dla Obszaru Dorzecza Odry z realizacji art. 5 i 6, zał. II, III, IV Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE, Warszawa.

Miłaszewski, R., Wlaczykiewicz, T. (2004): Wytyczne do przeprowadzenia analiz ekonomicznych w regionach wodnych dla potrzeb planów gospodarowania wodami, Warszawa, Kraków.

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie (2004): Analiza ekonomiczna gospodarowania wodami w Regionie Wodnym Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego, Szczecin.

Adres

Teresa Błaszczak
Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie
ul. Solskiego 3
PL-71-323 Szczecin

E-mail: teresa.blaszczak@rzgw.szczecin.pl